

УРОК 38

Основа настоящего времени 2 класса:

2. √i Р. 'идти'; adhi+√i Ā. 'изучать'.

Praesens

		Parasmaipada			Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.		
1	एमि	इवः	इमः	अधीये	अधीवहे	अधीमहे		
	emi	ivaḥ	imaḥ	adhīye	adhīvahe	adhīmahe		
2	एषि	इथः	इथ	अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे		
	eși	ithaḥ	itha	adhīșe	adhīyāthe	adhīdhve		
3	एति	इतः	यन्ति	अधीते	अधीयाते	अधीयते		
	eti	itaḥ	yanti	adhīte	adhīyāte	adhīyate		

Imperfectum

	1									
	P	arasmaipad	da	Ātmanepada						
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.				
1	आयम्	ऐव	ऐम	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि				
	āyam	aiva	aima	adhyaiyi	adhyaivahi	adhyaimahi				
2	ऐः	ऐतम्	ऐत	अध्येथाः	अध्यैयाथाम्	अध्येष्वम्				
	aiḥ	aitam	aita	adhyaithāḥ	adhyaiyāthām	adhyaidhvam				
3	ऐत्	ऐताम्	आयन्	अध्येत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत				
	ait	aitām	āyan	adhyaita	adhyaiyātām	adhyaiyata				

(САНСКРИТОРИУМ

Imperativus

	D		1	Ātmananada				
	P	arasmaipa	aa	Ātmanepada				
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.		
1	अयानि	अयाव	अयाम	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै		
	ayāni	ayāva	ayāma	adhyayai	adhyayāvahai	adhyayāmahai		
2	इहि	इतम्	इत	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्		
	ihi	itam	ita	adhīṣva	adhīyāthām	adhīdhvam		
3	एतु	इताम्	यन्तु	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्		
	etu	itām	yantu	adhītām	adhīyātām	adhīyatām		

Optativus

	P	arasmaipa	da	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	इयाम्	इयाव	इयाम	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि	
	iyām	iyāva	iyāma	adhīyīya	adhīyīvahi	adhīyīmahi	
2	इयाः	इयातम्	इयात	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्	
	iyāḥ	iyātam	iyāta	adhīyīthāḥ	adhīyīyāthām	adhīyīdhvam	
3	इयात्	इयाताम्	इयुः	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्	
	iyāt	iyātām	iyuḥ	adhīyīta	adhīyīyātām	adhīyīran	

Part. pr. par. यत् yat.

3. Корень $\sqrt{\dot{s}i}$ 2 \bar{A} . 'лежать' всюду принимает guṇa (e перед согласными и e перед гласными); перед окончаниями 3 л. pl. ind., impf. и imper.

вставляется r, например:

		Praesens	Ā.	Imperfectum Ā.						
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.				
1	शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि				
	śaye	śevahe	śemahe	aśayi	aśevahi	aśemahi				
2	शेषे	शयाथे	शेध्वे	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्				
	śeșe	śayāthe	śedhve	aśethāḥ	aśayāthām	aśedhvam				
3	शेते	शयाते	शेरते	अशेत	अशयाताम्	अशेरत				
	ś e te	ś ay āte	śe r ate	aś e ta	aś ay ātām	aśe r ata				

(†) САНСКРИТОРИУМ

		Imperativu	ıs Ā.	Optativus Ā.			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	शयै	शयावहै	शयामहै	शयीय	शयीवहि	शयीमहि	
	śayai	śayāvahai	śayāmahai	śayīya	śayīvahi	śayīmahi	
2	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्	
	śeșva	śayāthām	śedhvam	śayīthāḥ	śayīyāthām	śayīdhvam	
3	शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्	
	ś e tām	ś ay ātām	śe r atām	śayīta	śayīyātām	śayīran	

4. Все корни на \boldsymbol{u} в сильных формах перед согласными окончаниями имеют vṛddhi (\boldsymbol{au}) вместо guṇa (\boldsymbol{o}). В корнях \sqrt{tu} Р. 'быть сильным', \sqrt{ru} Р. 'кричать', \sqrt{stu} U. 'прославлять' может являться и guṇa. Но в таком случае вставляется долгий \boldsymbol{i} , который может стоять и в слабых формах перед согласными окончаниями. Перед слабыми гласными окончаниями корневой \boldsymbol{u} превращается в \boldsymbol{uv} , например: \sqrt{stu} 'прославлять'

Praesens

		Parasmaipada	a	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे	
	staumi	stuvaḥ	stumaḥ	stuve	stuvahe	stumahe	
	स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे	स्तुवीमहे	
	stavīmi	stuvīvaḥ	stuvīmaḥ		stuvīvahe	stuvīmahe	
2	स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे	
	stauși	stuthaḥ	stutha	stușe	stuvāthe	studhve	
	स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे		स्तुवीध्वे	
	stavīși	stuvīthaḥ	stuvītha	stuvīșe		stuvīdhve	
3	स्तौति	स्तुतः	स्तुवन्ति	स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते	
	stauti	stutaḥ	stuvanti	stute	stuvāte	stuvate	
	स्तवीति	स्तुवीतः		स्तुवीते			
	stavīti	stuvītaḥ		stuvīte			

(п) САНСКРИТОРИУМ

Imperfectum

		Parasmaipada	a	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि	
	astavam	astuva	astuma	astuvi	astuvahi	astumahi	
		अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि	
		astuvīva	astuvīma		astuvīvahi	astuvīmahi	
2	अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्	
	astauḥ	astutam	astuta	astuthāḥ	astuvāthām	astudhvam	
	अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीध्वम्	
	astavīḥ	astuvītam	astuvīta	astuvīthāḥ		astuvīdhvam	
3	अस्तौत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत	
	astaut	astutām	astuvan	astuta	astuvātām	astuvata	
	अस्तवीत्	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत			
	astavīt	astuvītām		astuvīta			

Imperativus

				T acr v as			
]	Parasmaipao	da	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै	
	stavāni	stavāva	stavāma	stavai	stavāvahai	stavāmahai	
2	स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम्	
	stuhi	stutam	stuta	stușva	stuvāthām	studhvam	
	स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीष्व		स्तुवीध्वम्	
	stuvīhi *	stuvītam	stuvīta	stuvīșva		stuvīdhvam	
3	स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्	
	stautu	stutām	stuvantu	stutām	stuvātām	stuvatām	
	स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्			
	stavītu*	stuvītām		stuvītām			

^{*} Дополнительная форма на tāt: स्तुतात् stutāt и स्तुवीतात् stuvītāt.

САНСКРИТОРИУМ

Optativus

		Parasmaipada	Optuc		Ātmanepada	
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.
1	स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
	stuyām	stuyāva	stuyāma	stuvīya	stuvīvahi	stuvīmahi
	स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			
	stuvīyām	stuvīyāva	stuvīyāma			
2	स्तुयाः	स्तुयातम्	स्तुयात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
	stuyāḥ	stuyātam	stuyāta	stuvīthāḥ	stuvīyāthām	stuvīdhvam
	स्तुवीयाः	स्तुवीयातम्	स्तुवीयात			
	stuvīyāḥ	stuvīyātam	stuvīyāta			
3	स्तुयात्	स्तुयाताम्	स्तुयुः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्
	stuyāt	stuyātām	stuyuḥ	stuvīta	stuvīyātām	stuvīran
	स्तुवीयात्	स्तुवीयाताम्	स्तुवीयुः			
	stuvīyāt	stuvīyātām	stuvīyuḥ			

- **5.** Корни на \bar{u} перед гласными (т. е. начинающимися с гласного) слабыми окончаниями имеют uv;
- **а)** $\sqrt{br\bar{u}}$ U. 'говорить' (исключительно основа настоящего времени) в сильных формах перед согласными окончаниями вставляет \bar{i} [$av\bar{i}$].

Praesens

	P	arasmaipada	a	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे	
	brav ī mi	brūvaḥ	brūmaḥ	bruve	brūvahe	brūmahe	
2	ब्रवीषि	ब्रूथः	ब्र्थ	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे	
	brav ī și	brūthaḥ	brūtha	brūșe	br uv āthe	brūdhve	
3	ब्रवीति	ब्रूतः	ब्रुवन्ति	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते	
	brav ī ti	brūtaḥ	br uv anti	brūte	br uv āte	br uv ate	

(п) САНСКРИТОРИУМ

Imperfectum

	P	arasmaipad	a	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि	
	abravam	abrūva	abrūma	abruvi	abrūvahi	abrūmahi	
2	अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्	
	abravīḥ	abrūtam	abrūta	abrūthāḥ	abruvāthām	abrūdhvam	
3	अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत	
	abravīt	abrūtām	abruvan	abrūta	abruvātām	abruvata	

Imperativus

]	Parasmaipa	la	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवे	ब्रवावहै	ब्रवामहै	
	bravāņi	bravāva	bravāma	bravai	bravāvahai	bravāmahai	
2	ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्	
	brūhi	brūtam	brūta	brūṣva	bruvāthām	brūdhvam	
3	ब्रवीतु bravītu	ब्रूताम् brūtām	ब्रुवन्तु bruvantu	ब्रूताम् brūtām	ब्रुवाताम् bruvātām	ब्रुवताम् bruvatām	

Optativus

]	Parasmaipa	da	Ātmanepada			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि	
	brūyām	brūyāva	brūyāma	bruvīya	bruvīvahi	bruvīmahi	
2	ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्	
	brūyāḥ	brūyātam	brūyāta	bruvīthāḥ	bruvīyāthām	bruvīdhvam	
3	ब्रूयात् brūyāt	ब्रूयाताम् brūyātām	ब्रूयुः brūyuḥ	ब्रुवीत bruvīta	ब्रुवीयाताम् bruvīyātām	ब्रुवीरन् bruvīran	

(CAHCKPUTOPUYM

b) $\sqrt{s\bar{u}}$ 2 \bar{A} . 'рождать' в сильных формах не имеет guṇa, следовательно 1 л. imper. सुवै suvai, सुवावहै suvāvahai, सुवामहै suvāmahai.

	Praesens Ā.			Imperfectum Ā.			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	सुवे	सूबहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि	
	suve	sūvahe	sūmahe	asuvi	asūvahi	asūmahi	
2	सूषे	सुवाथे	सूध्वे	असूथाः	असुवाथाम्	असूध्वम्	
	sūṣe	suvāthe	sūdhve	asūthāḥ	asuvāthām	asūdhvam	
3	सूते	सुवाते	सुवते	असूत	असुवाताम्	असुवत	
	sūte	suvāte	suvate	asūta	asuvātām	asuvata	

	Imperativus Ā.			Optativus Ā.			
	sg.	du.	pl.	sg.	du.	pl.	
1	सुवै	सुवावहै	सुवामहै	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि	
	suvai	suvāvahai	suvāmahai	suvīya	suvīvahi	suvīmahi	
2	सूष्व	सुवाथाम्	सूध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्	
	sūṣva	suvāthām	sūdhvam	suvīthāḥ	suvīyāthām	suvīdhvam	
3	सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्	
	sūtām	suvātām	suvatām	suvīta	suvīyātām	suvīran	

Словарь

Глаголы:

इ *i* 2P. (*eti*) идти अधि+इ *adhi*+√*i* 2Ā. (*adhīte*) повторять, читать, изучать;

अप+इ *apa+√i* 2U. (*apaiti*) уходить;

अस्तम्+इ $astam+\sqrt{i}$ 2Р. заходить (о светилах и созвездиях); अभि+इ $abhi+\sqrt{i}$ 2Р. (abhyeti) подходить, приходить;

(1) САНСКРИТОРИУМ

ਤੱਧ+ਵ $upa+\sqrt{i}$ 2P. (upaiti) то же; उद्+ ξ $ud+\sqrt{i}$ 2P. (udeti) восходить (о светилах и созвездиях); वि+चि $vi+\sqrt{ci}$ 5U. (vicinoti/vicinute) собирать; রু brū 2U. (bravīti/brūte) говорить; объяснять, рассказывать; वि+ब्र vi+√brū 2U. объявлять, объяснять: याच् √yāc 1P. (yācati) просить; ∇ \sqrt{ru} 2P. (rauti) кричать, вопить, реветь; वि+रु $vi+\sqrt{ru}$ 2Р. то же; शी $\sqrt{\dot{s}i}$ 2Ā. ($\dot{s}ete$) лежать, спать; अधि+शी adhi+√śī 2Ā. (adhiśete) спать на (+Асс.); स् $\sqrt{s\bar{u}}$ 2Ā. ($s\bar{u}te$) рожать; ਸ+ਜ੍ਰ $pra+\sqrt{s\bar{u}}$ 2Ā. то же; स्त् √stu 2U. (stauti/stavīti/

Существительные:

хвалять.

चित्त citta n. ум, сердце; जिन jina m. Будда, N. pr.; जिह्वा jihvā f. язык (анатомич.); नीलकण्ठ nīlakaṇṭha m. Нилакантха, N. pr.; न्याय nyāya m. логика;

/stute/stuvīte) прославлять, вос-

पुष्प риṣра п. цветок; प्रश्न praśna m. вопрос; मानव mānava m. человек; मानस mānasa п. дух, ум; वध vadha m. убийство, убиение; शुनःशेप śunaḥśepa m. Шунахшепа, N. pr.; सभा sabhā f. собрание, (царский) двор; सहचर sahacara m. спутник, товарищ; सहचरी sahacarī f. супруга; साक्षिन् sākṣin m. свидетель; यूप yūpa m. жертвенный столб;

Прилагательные:

सारस sārasa m. журавль.

उद्यत udyata mf(ā)n готовый; उद्योगिन् udyogin mf(ī)n старательный, энергичный; करुण karuṇa mf(ā)n жалкий, жалобный; °कारिन् °kārin mf(ī)n делающий, совершающий; रत rata n. любящий, преданный, занятый (в чём-то);

Наречия:

वै vai поистине; अधस् adhas внизу, ниже; स्वयम् svayam сам, сам по себе.

*(***#) САНСКРИТОРИУМ**

Упражнения

1. Переведите с санскрита на русский язык стихотворение:

स्तुवतो दुहिता त्वं वै याचतः प्रतिगृह्णतः । अथाहं स्तूयमानस्य ददतो ऽप्रतिगृह्णतः ॥२९॥* stuvato duhitā tvam vai yācataḥ pratigṛhṇataḥ । athāham stūyamānasya dadato 'pratigṛhṇataḥ ॥29॥*

* Обращение царевны к дочери брахмана.

पुष्पाणीव विचिन्वन्तमन्यत्र गतमानसम् । अनवाप्तेषु कामेषु मृत्युरभ्येति मानवम् ॥३०॥ puṣpāṇīva vicinvantamanyatra gatamānasam । anavāpteṣu kāmeṣu mṛṭyurabhyeti mānavam ॥30॥

2. Переведите с санскрита на русский язык фразы:

भो दुष्कृतकारिणः अस्माद्वनादपेतेति क्रोधाद्दषिराश्रमहरिणवधोद्यतान्व्याधानब्रवीत् ।१। गुरुमिनवाद्य शिष्यस्तं ब्रूयादधीष्व भो इति ।२। कानि शास्त्राणि काश्यां त्वमध्येथाः ।३। न्यायादीनि षष्ट्रर्शनानि श्रीनीलकण्ठपण्डितस्य गृहे ऽहमध्येयि ।४। अग्नीषोमावष्टाभिर्ऋग्भिर्ऋषिरस्तौदिन्द्रावरुणौ च तिसृभिः ।५। * उद्योगिनं पुरुषसिंहं स्वयमुपैति लक्ष्मीः ।६। सा जिह्वा या जिनं स्तौति तिचत्तं यिज्ञने रतम् ।७। आचार्याः शिष्यान्धर्मं प्रब्रुवते ।८। हतसहचराः सारसाः करुणं विरुवन्ति ।९। श्रीमद्भी राजभिराहृताः पण्डिताः सभां यन्ति धर्मप्रश्नांश्च विब्रुवते ।१०।

(†) САНСКРИТОРИУМ

- 1. bho duşkṛta kāriṇaḥ asmādvanādapeteti krodhādṛṣirāśramahariṇavadhodyatānvyādhānabravīt .
- 2. gurumabhivādya śiṣyastam brūyādadhīṣva bho iti .
- 3. kāni śāstrāṇi kāśyāṁ tvamadhyaithāḥ .
- 4. nyāyādīni ṣaḍdarśanāni śrīnīlakaṇṭhapaṇḍitasya gṛhe 'hamadhyaiyi .
- 5. agnīṣomāvaṣṭābhirṛgbhirṛṣirastaudindrāvaruṇau* ca tisṛbhiḥ .
- 6. udyoginam puruṣasimham svayamupaiti lakṣmīḥ.
- 7. sā jihvā yā jinam stauti taccittam yajjine ratam .
- 8. ācāryāh śisyāndharmam prabruvate.
- 9. hatasahacarāḥ sārasāḥ karuṇaṁ viruvanti .
- 10. śrīmadbhī rājabhirāhūtāḥ paṇḍitāḥ sabhāṁ yanti dharmapraśnāṁśca vibruvate .
- * Агни, Сома, Индра, Варуна имена ведийских божеств. Построение двандвы имеет архаичные особенности.
 - 3. Переведите с русского языка на санскрит:
 - 1. Три жены Дашаратхи родили ($pra+\sqrt{s\bar{u}}$) четырёх сыновей.
 - 2. Рама (*rāma*, m.) и Лакшмана (*lakṣmaṇa*, m.) в сопровождении Ситы (*sītā*, f.) пошли в лес.
 - 3. Жёны, мужья-которых-умерли, шесть месяцев должны спать (=лежать) на земле (= снизу *adhaḥ*).
 - 4. Свидетель, высказывающий (part. pr.) иное, чем виденное_и_слышанное, заслуживает наказания (part. necess., см. ур. 30).
 - 5. Всякая вина уходит ($apa+\sqrt{i}$) от (того_кто)_совершил_покаяние.
 - 6. На восходящее и заходящее солнце не следует смотреть.
 - 7. Зачем пришёл ты $(abhi+\sqrt{i})$ в мой_дом вместе_с_женой и с_детьми?
 - 8. Прославляй Варуну так сказали боги Шунахшепе (*śunaḥśepa*, m.), привязанному к жертвенному столбу.
 - 9. Говори всегда правду!
 - 10. В стране, в которой_нет_царя, богачи не спят ($\sqrt{\dot{s}i}$) спокойно (sukha).